

УДК 325.2:331

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2019-5.10>

Магомедова А.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки підприємства,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні рушійні сили трудової еміграції з України і визначено домінуючий вплив економічних факторів, стимулюючих розвиток трудової міграції як зовнішньої, так і внутрішньої. Низька заробітна плата виступає першопричиною, яка змушує економічно активне населення покидати Україну та шукати місця працевлаштування за кордоном. Середній рівень заробітної плати в Україні на сьогоднішній день відповідає мінімальній заробітній платі деяких країн Європи. Високий темп інфляційних коливань в окремі роки останнього десятиліття також суттєво вплинув та став драйвером розвитку зовнішньої трудової міграції. Результатом високих темпів зовнішньої міграції виступає поява у країні великої кількості проблем соціального, демографічного, етнічного, та інших видів, вирішення яких потребує значних витрат часу та залучення чималих фінансових ресурсів.

Ключові слова: трудова міграція, зовнішня міграція, внутрішня міграція, інфляція, безробіття, мінімальна заробітна плата.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В УКРАИНЕ

Магомедова А.М.

Рассмотрены основные драйверы трудовой эмиграции из Украины и определено доминирующее влияние экономических факторов, стимулирующих развитие трудовой миграции как внешней, так и внутренней. Низкая заработная плата выступает первопричиной, которая заставляет экономически активное население покидать Украину и искать места трудоустройства за рубежом. Средний уровень заработной платы в Украине на сегодняшний день соответствует минимальной заработной плате некоторых стран Европы. Высокий темп инфляционных колебаний в отдельные годы последнего десятилетия также существенно повлиял и стал драйвером развития внешней трудовой миграции. Результатом высоких темпов внешней миграции выступает появление в стране большого количества проблем социального, демографического, этнического и других видов, решение которых требует значительных затрат времени и привлечения существенных финансовых ресурсов.

Ключевые слова: трудовая миграция, внешняя миграция, внутренняя миграция, инфляция, безработица, минимальная заработная плата.

DEVELOPMENT TRENDS OF EXTERNAL LABOR MIGRATION IN UKRAINE

Magomedova Alina

Analyzing the main trends of labor migration in Ukraine, it should be emphasized that today the problem of outflow of labor abroad is quite actual in the country, rather, the rates of external labor migration are growing at an extremely fast rate every year. That's why it is needed more deeply to study the motives of external labor migration and the main indicators of social and economic development of the country as the driving force of labor emigration from Ukraine. Comparison methods were implemented to compare wage and inflation fluctuations in Ukraine with similar indicators in European countries; statistical and graphical methods were used to determine the dynamics of wage level changes, as one of the key reasons of labor emigration development in Ukraine, and in order to determine levels of inflation and unemployment in the country. Low wage is the crucial reason for the economically active population to leave Ukraine and find employment abroad. Today the average wage in Ukraine corresponds to the minimum wage in some European countries. For instance, the lowest level of the minimum wage in the EU countries in the beginning of 2019 was fixed in Bulgaria at around 286 €, while in Ukraine it was around 135 €. In the Republic of Poland, which is one of the most attractive countries for Ukrainian emigrants, the minimum wage is over 500 €. Significant fluctuations of the minimum wage level indicate a lack of planning and forecasting of macroeconomic indicators in Ukraine. The substantial increase of the minimum wage threshold, on the one hand, has a positive impact on the well-being of the population, but on the other hand, it has several disadvantages, the main corresponds to the tax pressure on business entities in Ukraine. Consequently, it is extremely difficult for Ukrainians to systematically adapt to unpredictable living and working conditions, so there is much more motivation and incentive to find ways how to improve the socio-economic conditions of their lives, and all these reasons have the influence on the high number emigrants from Ukraine. The high rate of inflation fluctuations in separate years of the last decade has also significantly influenced and became a driver of external labor migration development.

Keywords: labor migration, external migration, internal migration, inflation, unemployment, minimum wage.

Постановка проблеми. Трудова міграція – процес переміщення робочої сили, який формується під впливом цілої низки груп факторів та чинників, серед яких можна виділити демографічні, історичні, географічні, політичні, нормативно – правові, адміністративні, соціальні, економічні, психологічні, культурні, екологічні, релігійні та ін.

Міграційний рух робочої сили має дві основні форми прояву: внутрішню та зовнішню (міжнародний формат). Мотиви трудової міграції також можуть мати внутрішній та зовнішній характер прояву. Тобто, стимулюючим фактором розвитку міграційних потоків трудових ресурсів може бути внутрішнє прагнення і бажання особи до особистого зростання, кар'єрного розвитку. Аналізуючи основні тенденції трудової міграції в Україні, варто підкреслити, що на сьогоднішній день у країні досить гостро стоїть проблема відтоку робочої сили за кордон, тобто показники зовнішньої трудової міграції зростають кожного року надзвичайно швидкими темпами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення теоретичного змісту та особливостей трудової міграції здійснювали Безуглий П.Г., Драгунова Т.А., Кабай В.О., Романюк М.Д. [2; 7; 8; 12] та ін.; міграцію як соціально-економічного явища вивчали такі вчені як Базилевич В.Д., Дембіцька А.В., Корнієнко О.О., Палагнюк О.В. [1; 5; 9; 10]; вплив міжнародної міграції на економіку України досліджували Геєць В.М., Гессен А.Є., Вірць К.А., Коваленко А.К., Лібанова Е.М., Танасієнко Н.П. [14; 4; 13]; тенденції трудової міграції у своїх працях розглядали Вавришук Н.Г., Дмитрук Б.П., Пальян З.О. [3; 6; 11] та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження мотивів зовнішньої трудової міграції та основних показників соціально-економічного розвитку країни як рушійних сил трудової еміграції з України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Еміграція трудових ресурсів – багатоконтекстне явище,

яке має як ряд позитивних, так і негативних наслідків. З огляду на ситуацію, яка склалась в Україні, на наш погляд, зовнішня трудова міграція, динамічний розвиток якої спровоковано тривалою кризою та затяжними воєнними діями на Сході, у більшій мірі, призводить до негативних наслідків у країні. Саме тому, варто більш детально проаналізувати ключові аспекти економічних передумов та рушійних сил розвитку зовнішньої трудової міграції в Україні.

На рис. 1 представлені основні економічні причини появи надзвичайно великої кількості трудових емігрантів та узагальнено наслідки, до яких призводить ситуація стрімкого зростання їх кількості у країні.

Серед економічних чинників, визначених на рисунку, низька заробітна плата в Україні виступає основною рушійною силою трудової еміграції населення у пошуках справедливої винагороди за працю. Її вплив, як фактору, стимулюючого до відтоку трудових ресурсів з країни, пропонуємо розглянути більш детально.

У таблиці 1 представлена динаміка зростання мінімальної заробітної плати в Україні за період з 2009 по 2019 рр. За даними таблиці найбільший темп зростання мінімальної заробітної плати за аналізований період зафіксовано у 2017 році, і він становив 216,8%, а темп приросту – 116,8%. Загалом за період з 2009 по 2019 рр. темп зростання мінімальної заробітної плати в Україні становить 641,2%, тобто величина мінімальної заробітної плати за 2019 р. збільшилася на 541,2%, порівняно з її величиною у 2009 р.

На рис. 2 представлена динаміка темпу зростання мінімальної заробітної плати в Україні та інфляційного коливання за період 2009–2019 рр.

Графічна інтерпретація економічних показників вказує на різні вектори динаміки зростання мінімальних показників заробітної плати та інфляційних коливань у країні. У період високих темпів зростання цін у країні (2014–2015 рр.), зростання заробітної плати відбувалося помірними темпами, а саме інфляційні коли-

вання зафіксовано на рівні 124,9 % і 143,3% проти зростання показників заробітної плати на рівні 103,57% та 106,57% відповідно. У 2017 р. відбулося істотне підвищення мінімального рівня заробітної плати, що дещо покращило ситуацію з купівельною спроможністю населення України.

На рис. 3 представлені показники відхилення темпу зростання заробітної плати від темпу зростання інфляції у 2009–2019 рр. в Україні.

Так, з рисунку видно, що за аналізований період темпи зростання мінімальної заробітної плати не завжди перевищували показники зростання інфляції, тобто відхилення часом має від’ємне значення.

Різновекторність зростання темпів мінімальної заробітної плати та інфляційних коливань можна пояс-

нити оберненим зв’язком між показниками економічного зростання у країні та інфляцією. Покращення економічної ситуації призводить до зменшення рівня безробіття у країні.

На рис. 4 представлена динаміка безробіття та інфляції в Україні у 2009–2018 рр., відповідно до якого відсутній чіткий взаємозв’язок між двома макроекономічними показниками. Так, наприклад, у 2014–2015 рр. простежується стабільна ситуація з показниками безробіття, а рівень інфляції досяг високих показників.

Крім того, стрімке підвищення заробітної плати у 2017 р. не спричинило зменшення рівня безробіття, порівняно з 2016 р., а навпаки, кількість безробітних у країні збільшилась, що суттєво не позначилося на інфляційному коливанні у 2017 р.

Отже, такі тенденції свідчать про низьку ефективність політики уряду щодо соціально-економічного забезпечення населення країни. Крім того, стрибкоподібні коливання мінімального рівня заробітної плати свідчать про відсутність планування та прогнозування макроекономічних показників економіки в Україні. Істотне підвищення мінімального порогу заробітної плати, з одного боку, позитивно відображається на добробуті населення, проте, з іншого боку, має ряд недоліків, основним з яких є підвищення податкового тиску на суб’єкти підприємницької діяльності, які по суті і формують середній клас населення країни. З огляду на це, українцям вкрай складно систематично адаптуватися до непередбачуваних умов життя та праці, відтак, з’являється значно більше мотивів та стимулів до пошуку способів покращення соціально-економічних умов власного життя, що знаходить своє відображення у постійно зростаючих показниках трудової еміграції населення.

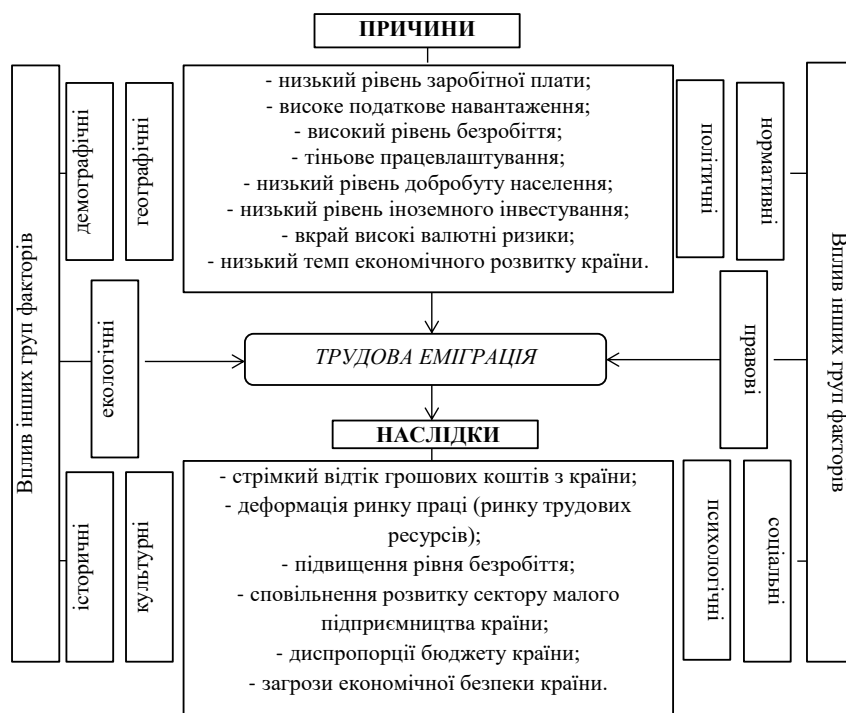

Рис. 1. Економічні причини та наслідки трудової еміграції з України

Джерело: побудовано автором

Таблиця 1. Динаміка зростання мінімальної середньомісячної заробітної плати та показників інфляції в Україні за 2009–2019 рр.

Рік	Мінімальна ЗП, грн	Темп зростання ЗП, %	Інфляція, %	Відхилення темпу зростання ЗП від темпу зростання інфляції
2009	650,8	123,26	112,3	10,96
2010	894	137,37	109,1	28,27
2011	972,5	108,78	104,6	4,18
2012	1104,2	113,54	99,8	13,74
2013	1182,5	107,09	100,5	6,59
2014	1218	103,00	124,9	-21,90
2015	1298	106,57	143,3	-36,73
2016	1476	113,71	112,4	1,31
2017	3200	216,80	113,7	103,10
2018	3723	116,34	109,8	6,54
2019*	4173	112,09	100,3	11,09

*значення показника станом на 30.09.2019 р.

Джерело: побудовано автором на основі [15; 16; 17]

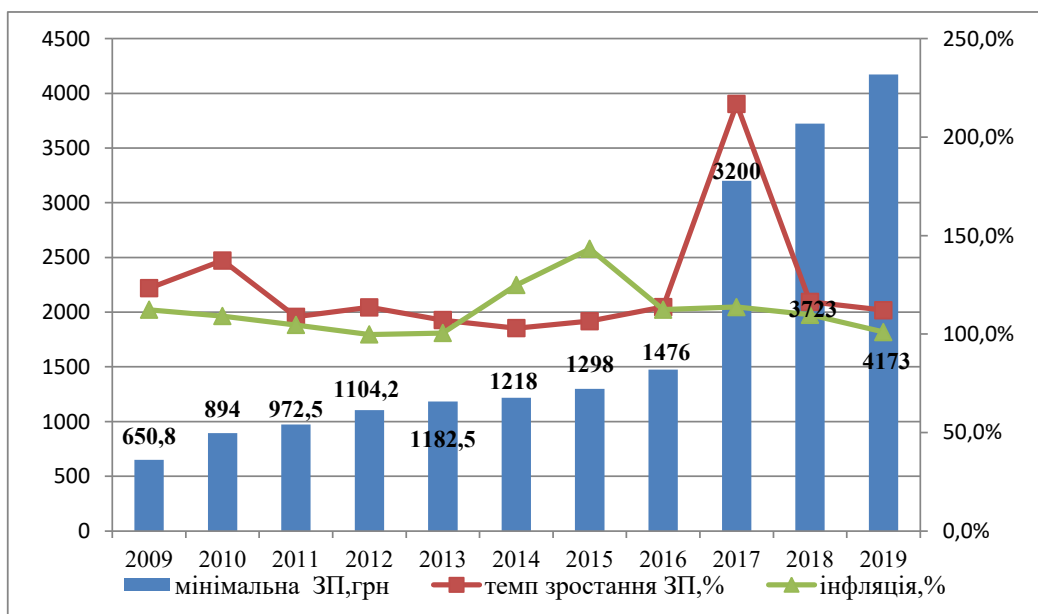

Рис. 2. Темпи зростання мінімальної заробітної плати та темп зростання інфляції в Україні у 2009–2019 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [15; 16; 17]

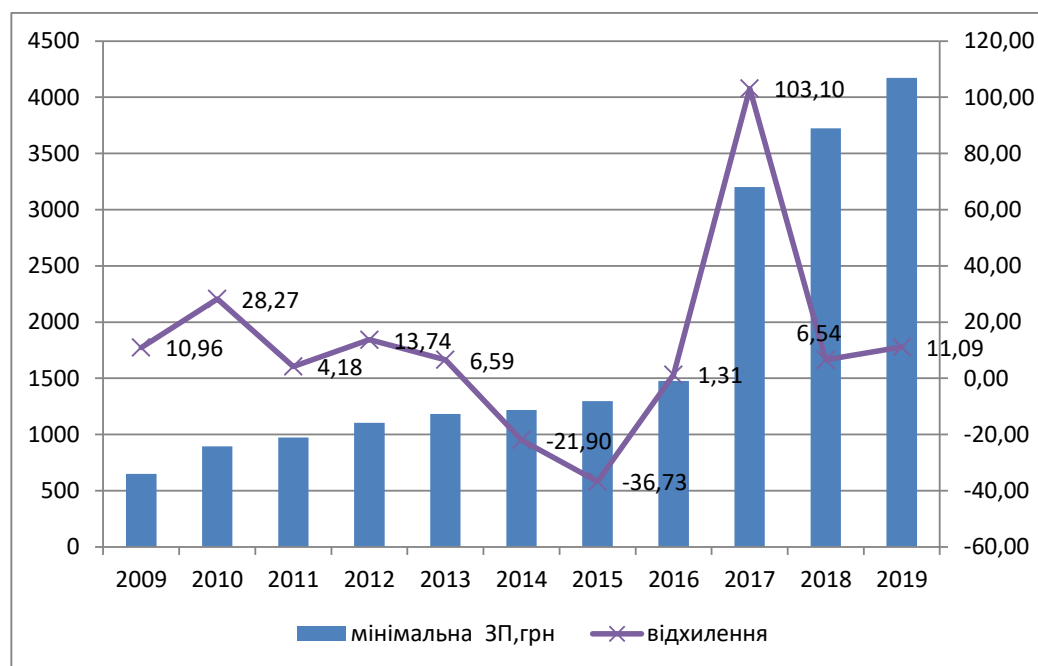

Рис. 3. Відхилення темпу зростання мінімальної заробітної плати від темпу зростання інфляції в Україні в 2009–2019 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [15; 16; 17]

Звичайно, прагнучи поліпшити фінансове становище та благополуччя, а також віднайти стабільність та способи самореалізації, українці віддають перевагу іноземним роботодавцям. У такому виборі найвагомішу роль відіграє саме рівень заробітної плати у країнах, які українці обирають для працевлаштування.

Так, для порівняння, найнижчий рівень мінімальної заробітної плати у країнах Європейського Союзу станом на початок 2019 року зафіксовано у Болгарії на

позначці 286 €, у той час, як в Україні цей рівень становить близько 135 €. У Республіці Польщі, яка є однією з найбільш привабливих для українських трудових емігрантів країною, мінімальна заробітна плата становить більше 500 €.

Разом з тим, якщо звернути увагу на рівень середньої заробітної плати в Україні, то її значення у 2019 році відповідає значенню мінімальної заробітної плати у країнах Європейського Союзу, тобто становить 8867 грн або

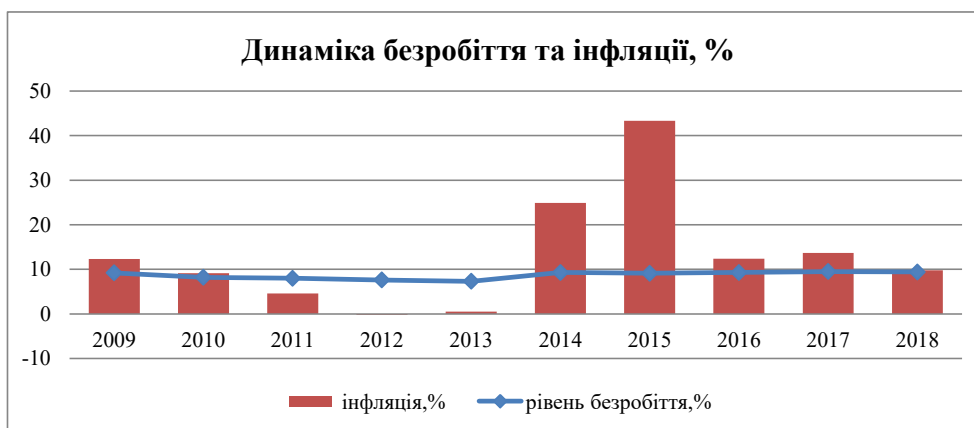

Рис. 4. Динаміка рівня безробіття та інфляції в Україні у 2009–2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [16; 17; 18]

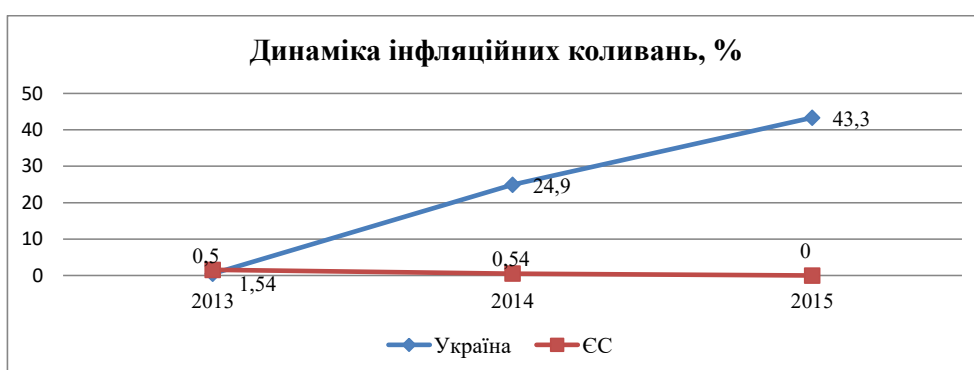

Рис. 5. Динаміка інфляційних коливань в Україні та країнах ЄС у 2013–2015 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [16; 20]

близько 280 €, і є майже вдвічі нижчою, ніж мінімальна заробітна плата у Республіці Польщі [19].

Крім того, якщо порівняти динаміку інфляційних коливань в Україні (у період найвищих показників: 2013–2015 рр.) з показниками за аналогічний період у країнах ЄС, то тут простежуються кардинально протилежні тенденції розвитку (рис. 5).

Темпи зростання цін відрізняються надзвичайно високими показниками в Україні, у той час, як у країнах Європейського Союзу простежується стабільна динаміка, яка з часом прагне до мінімуму. Наголошуємо саме на стабільності динаміки інфляційних коливань, що є позитивним чинником забезпечення добробуту населення, можливості планувати своє професійне та особисте життя.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, зовнішня трудова міграція виступає однією

з форм міжнародних економічних відносин, яка пов'язана з переміщенням трудових ресурсів з однієї країни в іншу. В епоху зміцнення інтеграційних зв'язків між країнами та динамічними глобалізаційними процесами, зовнішня міграція – явище неминуче, яке забезпечує обмін досвідом, підвищення рівня професійної кваліфікації, зміцнення ділових відносин між країнами за рахунок трансферу трудових ресурсів. Однак, разом з тим, в Україні явище міжнародної міграції робочої сили досягло такого масштабу, який визначає статус цієї проблеми як надзвичайно пріоритетної для вирішення найближчим часом і перш за все пов'язаної з небажанням від'їжджаючих за кордон осіб повертатися на батьківщину, що виступає каталізатором появи цілої низки інших проблем, зокрема пов'язаних з соціально-економічним та інноваційним розвитком країни.

1. Базилевич В.Д. Новий підручник з міжнародної економіки. Економіка України. 2012. № 11. С. 89–90.

2. Безуглий П.Г. Чинники та наслідки міграційного руху в Україні. Політичне життя. Політичні інститути та процеси. 2018. № 3. С. 4–9.

3. Вавришук Н.Г. Міжнародна міграція робочої сили в контексті розширення Європейського Союзу [Текст] : дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / Національний ун-т «Киево-Могилянська академія». Київ, 2007. 308 с.

4. Вірц К.А., Коваленко А.К., Сотник Г.І., Гессен А.Є. Вплив міжнародної міграції на вітчизняну економіку. Молодий вчений. 2016. № 12. С. 686–689.

5. Дембіцька А.В. Причини та основні мотиви міграції робочої сили в світі та Україні. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2012. Вип. 4. С. 71–76.

6. Дмитрук Б.П., Светлова Н.М. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. № 1. С. 18–27.
 7. Драгунова Т. Кризове обличчя трудової міграції. Праця і зарплата. 2009. № 19. С. 4–5.
 8. Кабай В.О. Мотиваційні передумови та чинники трудової міграції. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 6(1). С. 174–181.
 9. Корнієнко О.О. Особливості сучасного етапу міжнародних міграційних процесів. Економічний простір. 2015. № 104. С. 28–43.
 10. Палагнюк О.В. Міграція як соціально-економічний феномен та геополітичний виклик розвитку сучасного суспільства. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Політологія. 2014. Т. 230, Вип. 218. С. 37–41.
 11. Пальян З.О. Статистичне оцінювання сучасних демографічних втрат в Україні. Статистика України. 2016. № 1. С. 34–41.
 12. Романюк М.Д. Міграційні загрози національній безпеці України: сучасні виклики, проблеми подолання. Демографія та соціальна економіка. 2015. № 3. С. 99–111.
 13. Танасієнко Н.П. Міжнародна міграція робочої сили в умовах глобалізації. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 3 (14). С. 44–48.
 14. Українське суспільство: міграційний вимір. Національна доповідь / С.І. Пирожков, Е.М. Лібанова, О.Ф. Новікова, О.В. Скрипнюк та ін.; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с. URL: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf (дата звернення: 11.10.2019).
 15. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zp.htm (дата звернення: 15.10.2019).
 16. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ct/is_c/is_c_u/isc2019t_u.html (дата звернення: 15.10.2019).
 17. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/isc_tp_gr_u.htm (дата звернення: 15.10.2019).
 18. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm (дата звернення: 15.10.2019).
 19. Статистична служба Європейського союзу. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/5/51/Minimum_wages%2C_January_2009_and_January_2019_%28EUR_per_month_and_%25%29.png (дата звернення: 15.10.2019).
 20. Статистичний портал Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/267908/inflation-rate-in-eu-and-euro-area/> (дата звернення: 15.10.2019).
1. Bazylevych V.D. Novyi pidruchnyk z mizhnarodnoi ekonomiky. Ekonomika Ukrainy. 2012. № 11. S. 89–90.
 2. Bezuhlyi P.H. Chynnyky ta naslidky mihratsiinoho rukhu v Ukraini. Politychne zhyttia. Politychni instytuty ta protsesy. 2018. № 3. S. 4–9.
 3. Vavryshchuk N.H. Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly v konteksti rozshyrennia Yevropeiskoho Soiuzu [Tekst] : dys... kand. ekon. nauk: 08.00.02 / Vavryshchuk Nataliia Heorhiivna ; Natsionalnyi un-t "Kyievo-Mohylianska akademiia". Kyiv, 2007. 308 s.
 4. Virts K.A., Kovalenko A.K., Sotnyk H.I., Hessen A.Ye. Vplyv mizhnarodnoi mihratsii na vitchyznianu ekonomiku. Molodyi vchenyi. 2016. № 12. S. 686–689.
 5. Dembitska A.V. Prychyny ta osnovni motyvy mihratsii robochoi syly v sviti ta Ukraini. Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky. 2012. Vyp. 4. S. 71–76.
 6. Dmytruk B.P., Svetlova N.M. Svitovi mihratsiini protsesy: motyvatsiia, vydy y naslidky dlia krain vyizdu ta pryimaiuchykh krain. Visnyk Skhidnoevropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu. Seriia : Ekonomika i menedzhment. 2016. № 1. S. 18–27.
 7. Drahunova T. Kryzove oblychchia trudovoi mihratsii [Tekst]. Pratsia i zarplata. 2009. № 19. S. 4–5.
 8. Kabai V.O. Motyvatsiini peredumovy ta chynnyky trudovoi mihratsii. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky. 2018. № 6(1). S. 174–181.
 9. Korniienko O.O. Osoblyvosti suchasnoho etapu mizhnarodnykh mihratsiinykh protsesiv. Ekonomichniy prostir. 2015. № 104. S. 28–43.
 10. Palahniuk O.V. Mihratsiia yak sotsialno-ekonomichniy fenomen ta heopolitychnyi vyklyk rozvytku suchasnoho suspilstva. Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"]. Ser. : Politolohiia. 2014. T. 230, Vyp. 218. S. 37–41.
 11. Palian Z.O. Statystychne otsiniuvannia suchasnykh demohrafichnykh vtrat v Ukraini. Statystyka Ukrainy. 2016. № 1. S. 34–41.
 12. Romaniuk M.D. Mihratsiini zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy: suchasni vyklyky, problemy podolannia. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. 2015. № 3. S. 99–111.
 13. Tanasienko N.P. Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly v umovakh hlobalizatsii. Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia. 2018. № 3 (14). S. 44–48.
 14. Ukrainske suspilstvo: mihratsiinyi vymir. Natsionalna dopovid / S.I. Pyrozkhov, E.M. Libanova, O.F. Novikova, O.V. Skrypniuk ta in.; Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. Kyiv, 2018. 396 s. URL: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf (accessed: 11.10.2019)

15. Derzhavna Sluzhba Statystyky. URL http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zp.htm (accessed: 15.10.2019).

16. Derzhavna Sluzhba Statystyky. URL http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ct/is_c/is_c_u/isc2019m_u.html (accessed: 15.10.2019).

17. Derzhavna Sluzhba Statystyky. URL http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/isc_tp_gr_u.htm (accessed: 15.10.2019).

18. Derzhavna Sluzhba Statystyky. URL http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm (accessed: 15.10.2019).

19. Statystychna Sluzhba Yevropeiskoho Soiuzu. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/5/51/Minimum_wages%2C_January_2009_and_January_2019_%28EUR_per_month_and_%25%29.png (accessed: 15.10.2019).

20. Statystychnyi Portal Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/267908/inflation-rate-in-eu-and-euro-area/> (accessed: 15.10.2019).

E-mail: alina_asp@ukr.net